

128
10

अथ

शंकरविजयः ।

Shankar Vi Jay.

तज्जलानमुदाहरति आचार्यैर्मासमात्रमवधिः कृतः सोत्तीतः पुनरपि
पंचषड्वादिनानि व्यतितानि अद्यापि स्वशरीरं प्रविश्यास्मा

आचार्यैरवधिरकारि मासमात्रं स्तेतीतः
पुनरपि पंचषाश्च यस्माः ॥ अद्यापि स्वकरण
मेत्यनः सनाथान् कर्तुं तन्मनसि न जायते कं पा ॥ २ ॥

न सनाथान् कर्तुं तस्य मनसि करुणान जायते ॥ २ ॥ ॥

शंकर

१.

तस्मात्किंकुर्मः कगळामः ननु कचित्कचित्त्वा त्वाक्श्चनप्रष्ट
व्यङ्ग्याशक्याह जाननूस्नरुहवसतीति नोस्मभ्यं अभिदध्यात्

वि.ए.

राम

किंकुर्मः कनुमृगयामहे कयामः को जाननिहवसतीति नोभिदध्यात् ॥
विज्ञातुं कथमिममीशमेहे विचिंत्वाप्यासिंधुक्षितितलमन्यगात्रे गृह्ण ॥

॥ २९ ॥

कृष्ण

ननु समुद्रपयंतं क्षितितलमविष्यस्वयमेव विज्ञेय इति तत्राहुः
आसिंधुमृमिलं विचिंत्वा विष्यामिमंगुरुं विज्ञातुं किंसमर्थ १.

मयामोयतोऽन्यशशरे गृह्ण ॥ २९ ॥

३०

११

नन्वेवं मृतगुरु विरहवतां परवतां कथं जीवनमिति त्रैतेहः स्वे
द्रियजाड्यहन् नवीनो ल्हादस्तमाहुर्विर्तन्वति पुनश्च नित्य
मस्मिन्मस्मिन् रजोयाव्योते रजोगणलक्षणपां सुविनिम्न
नेयतीशस्य चरणकमल आश्रयो यस्य आत एव श्रेय
सी अतिश्रेष्ठा पुनश्च निष्प्रत्यहं निर्विघ्नं यथा स्यात् तथा विज्ञ
ममापार्या वृजिनस्योदासना विनाशिका निरवधिरूपा वासानासा
हृदयेन कलितं परिंभा व्यते तथा च गुरु चरणवास
ना भावने मेव जीवनसाधनमिति भावः ॥ २३ ॥ श्लोकः ॥

११

निःशेषं द्रियजाड्यहन् नवनवाल्हादं मुहुः सन्वती नित्याश्लि
ष्ट रजोयतीश चरणां भोजाश्रया श्रेयसी ॥ निष्प्रत्यहं
हविर्भूमापार वृजिनस्योदासना वासनानिःसीमाह
दयेन कलितं परिंभा व्यते ॥ २३ ॥ टीका ॥ तत्र
कश्चित् दोषोक्त्यमाकुर्वत आह ॥ सत्परादप्येव व्यवसायरूप
वृक्षैः फलितैरिव योगसंपदां परिणामैरिव वैदिकश्रियां स
मयैर्भासैरिव समयः शपथेभासं च दोरिति विश्वप्रकाशः

श.

१२

तत्त्वनिर्णयेः शरीरवद्विरिवनिजलाभवे भवात्सधनैरिव उपशान्ति
लक्षणयाकांतया कलत्रसहितैरिव तेभ्यो न्यस्याभावतया स
फलितैरिव सत्वपादैः परिणामैरिव योगसंपदां ॥ समये
रिव वैदिकश्रियां शरीरैरिव तत्त्वनिर्णयेः ॥ २४ ॥ सध
नैर्निजलाभवे भवात्सकुटुंबैरुपशान्तिकांतया ॥ अतद
न्यतया खिलात्मकैरनुगृह्येयकदानुधामभिः ॥ २५ ॥

कलात्मकैस्तेजोभिः कदानुअनुगृह्येयअनुगृहीतो भूविष्या
मिति द्वयो रर्थः वियोगिनी ॥ २४ ॥ २५

१२

तथा करुणानिधिर्गुरुपियदिसंनिधिर्नविधास्यति तर्ह्यस्माकं का
पि गतिर्नास्तीत्याशयेनाहुः करुणानिधना गुरुणापियदिसत्ताव

गुरुणा करुणानिधिना सधुना यदि नो निहिता विहिता सजिताः ॥
जगति क्व गतिर्भजतां सजतां स्वपदं विपदं तद्वदंत रितं ॥ २२ ॥

यमाधुना संनिहितानविहितास्तर्ह्यविपदं तद्वदंत स्वपदं भजतां
पुनश्चेदं सर्वजगतां जगति क्व गतिर्न कापीत्यर्थः इह तोटकं मं बुधि सैत्र

मिति ॥ २२ ॥

तत्र कश्चिदतीवदुःखित आचार्य एवमम गतिं विधास्यति
हासतामविनयं विनयं न दुरीकुर्वन्सतामतिवेगवन्तं संसारा

अविनयं विनयं न सतां सतामिति रथं निरयन्मवपावकं ॥
जयतियोयतियोगभृतां वरोजगतिमेगतिमेव विधास्यति ॥
॥२६॥

मिं निरयन्मपगतं करिष्यन् योयतियोगभृतां वरोजगति
स एवमम गतिं विधास्यति दुः ॥२६॥ श्री ॥ राम जय राम

शं.

१३

केचित्तु तद्दर्शनैर्नैव शोकसागस्य तरणं मत्वा आहुः यं विगतमोह
लक्षणतमसां संवतिर्यस्मान्निरावरणतत्त्वज्ञानवतं प्राप्य यतयो

तमाय

विगतमोहतमोहतिमाप्यं विधुतमायतनयो भवन् ॥ अ ॥
मृतदस्य तदस्य दृशः सृता ववतरे मतरं मशुगर्णवं ॥ २७ ॥

विधुतमायतमा अतिशयेन विधूता पिकंता माया ये स तथा भूता अ
भवन् तरणस्या मृतमदस्य चक्षुषो मार्गे यदा ज्वतरे म तदा शोकस

१३ मुद्रंतेरेम ॥ २७ ॥

कश्चित्त्वतिविहलः सन्नवश्यं दर्शनं देहीत्याशयेनाहो हे आचार्ये हजिवि
 द्याया मेव किं कुर्वीषां किकरतां प्राप्तं निर्वीणं यस्यास्तपापयावान्चानि
 जपादपमजुषां मर्त्यानां बुद्धिकल्मषं समूलं रंधानं स्वशिष्टं नाया
 मर्त्यानां निजपादपंकजजुषामाचार्यवायया रंधानो मति
 कल्मषं त्वमिह किं कुर्वीषां निर्वीणया ॥ इन्द्रायास्यसिचेत्सु
 धीकृतपराहासस्य दासस्य ते दुःखां तो न भवेदितीत्यसपु

नृजानीहिमिनी
 हिमा ॥ २५ ॥

स्यासिचेत्तर्हि स बुद्धिभिः कृतः परिहासो यस्य ते दासस्य मे
 दुःखां तो न भवेदिह स पुनः स्वं जानीहि मामीनी हि न वा त

प्रशगा ॥ २६ ॥

इत्येव मित्रजने खेदमुपेयुषि सति परिहातो यतिराजस्य स्वगुरोर्म
 हिमायेन स पद्मपादो र्थवाता च नेन शोकं शमयामि दं वक्ष्यमाणमुवा

इति खेदमुपेयुषि मित्रजने प्रतिपन्नयति क्षितिभृन्महिमा ॥
 शुचमर्थवता शमयन् च सानिजगादसरोरुहपादइदं ॥ ३० ॥

वतो ॥ ३० ॥ यदवाच तदा ह नोस्मान् देव्यं पर्याप्तमतो हे सखाय
 उपेत्य मिलित्वा उत्साहं सर्वो मपि धानात् ततिरो धानादे चेष्यामि

शानंतरं भूविवराणि पातालान्तरं दिवं देवमनुष्योत्तरं

१५

पर्याप्तं नः क्लेशमुपेसात्र सखायः कृत्वोत्साहं प्रमिम
शेषमपि ध्यानात् ॥ अन्वेष्ट्यामो भूविवराण्येव च
द्यायद्देवं देवमनुष्यादिषु गूढं ॥ ३१ ॥

गादिषु गूढं मादेहो वमिव वेदैरं प्रेम्नैः स गामतमपरा ॥ ३१

१५

सकलानर्थविवर्तकमदयानंदभाषकं तदीयमुपदेशं स्मरन्कश्चिदाह
पुनः पुनर्मे नाद्यविद्यातमो विमृद्यंगलितदेतमदयंपदमुदंचयन्नका

रुभाशुभविभाजकस्फुरणदृष्टिमुष्टिं धयः क्षपां धमतपां थदु
ष्यथ कदंभकुक्षिभारिः ॥ कदा भवसि मे पुनः पुनरनाद्यविद्यात
मः प्रहस्य गलितदयंपदमुदंचयन्नदयं ॥ २८ ॥

शायसुण्यापुण्यविभाजकस्फुरणदृष्टिमुष्टिं धयः सारावर्षकः सान्ध्यं ध
कारात्मकेषु मतेषु पंथानां मध्ये ये दुष्कथकास्ते पादंभस्य कुक्षिभारिर्भक्षकः
कदा भवसि दयावी ॥ २८ ॥

शंक.

१७

मुक्तानामाग्नयिरेश्वरचतुर्भिर्वृतास्त्रिणीसंमता ॥३४॥ नन्वेवम विजय
पिरुलांबहुत्वात्कथंमस्यदेशराज्ञःशरीरेप्रविष्टइतिवित्तियमित्तिवे
तत्राह नित्यतृताग्नगामिनास्मद्गुणाश्रितेदेशेप्राणिन आनंदि
नित्यतृताग्नयाय्याश्रितेनिर्वृताःप्राणिनो रोगशकादिनोनेक्षिताः ॥
दस्युपीडोक्षिताःस्वस्वधर्मेरताःकालवर्षस्विराप्तेदिनीकामसूः ॥३५॥
तायतो रोगशोकादिनावेक्षितायतोचोरपीडाविनिर्मुक्ताःस्वस्व
धर्मेरताश्चस्युःस्वराटिंदःकालवर्षस्विराप्तेमिश्रकामसूःस्या १७
त ॥३५॥

ततस्मादस्मिन्कालेआलस्यंविहायानाद्यनंतसंसारसमुद्रस्यसेतुं
देशिकवरचरणारविंदंविचेतुंगलामोस्मिन्देशेवृथाकालंननयामः
मात्रासमकंनवमोलंतं ॥३६॥ इत्येवंपक्षपादस्यवचनंनिराकृत
तदिहालस्यमपास्यविचेतुंनिरवधिसंस्तुतिजलधेःसेतुं ॥देशि
कवरपदकमलयामोनवृथानहसमत्रनयामः ॥३६॥ इतिजलरुहपद
वचनं सर्वमनसिनिधायनिराकृतगर्वं ॥कांश्चितत्रनिवेक्ष्यशरी
रंरक्षितुंमन्येनिरगुरुदारं ॥३७॥

गर्वेनिधायकांश्चिदुदारंगुरुशरीरंरक्षितुं तस्मिन्स्थानेनिवे
क्ष्यायेनिर्गताः ॥३७॥

शंकर

१८

तेपर्वस्यैतौर्वतंदेशोदेशंभूमिमनिशंविन्वतोधिकृत्तौदेवानानि विजिम्भ
वेशायेस्तानस्फात्तानमरकन्तपतेर्देशान्ग्रापुत्राप्रचंतः॥३८॥मृ

तेचिन्तःशैलाच्छे लंविषयाद्विषयंभुवमनुवेलं॥प्रा
पुर्धिहृतविबुधनिवेशान्स्फात्तानमरकन्तपतेर्देशान्॥३८॥
मत्तापुनरप्युत्थितमेनंशुत्वावेन्यदालीपसमानं॥सका
विरहजदेन्यममंदमात्वाचार्यं धैर्यमविंदन॥३९॥॥॥

त्वापुनरप्युत्थितमरकसंदूकंनृपंपृथुदिलीपतुल्यंशुत्वाचार्यम १८
मत्तामंदविरहजन्यदेन्यंहत्वा धैर्यप्रापुः॥३९॥

ननुतथापिक्वगतोयत्रान्वेष्यइतिचेत्तत्राहइक्षुधन्वन कामस्या
गमापेक्षयायतिशरारनिर्गतःसुभ्रुवांविभ्रमाणांपदंकामशा
इक्षुचापागमापेक्षयानिर्गतोवर्षतस्योचितंकृष्णवर्त्मद्युतिः॥
विभ्रमाणांपदंसंभ्रुवांभूपतेःप्राप्तुमर्हत्सकामाग्नणीःशंकरः॥३४॥

स्त्रस्योचितंचित्रभानुकांतिराज्ञःशरारंप्राप्तुमर्हत्सकामागमा
पेक्षयैवगतोननुतजन्यसुरेखयेतिबोधयितुमाहकामविनि

शंक० पुरं समाधिगम्यपरिसांत्वितः प्रियजनो येन नृपतिभि रादृतंशा वि१
९

समाधिगम्यापुरं परि सांत्वितः प्रियजनः सन्निवैः सह संमतेः ॥ भु
वमपाल यदा दृतंशा संनो नृपतिभिर्दिवमिंद्रइवाधिराट् ॥ २ ॥

सनंयस्य स अधिराट् संमतेः सन्निवैः सह दिवमिंद्रइव भुव १
मपालयत् ॥ २ ॥

इत्येवं नृपं पाप्ययतिराजे श्रीशंकरे भूमिमवतिसतितं परमाधिकृतस्मिन्

इति नृपत्वं मुपेयवं सुंधरामवतिसंयमि भूभृतिमंत्रिणः ॥ तमाधि
कृतपरंकृत संशया जलुरनल अधियोमिथः ॥ ३ ॥ ६ ॥ ॥
इति

नरसिन्ननलानुधयोमंत्रिणः कृत संशयाः संतः परस्परमुचुः ॥ ३ ॥ ॥

शंकर जलनमेवोदाहरतमृतिमुपेयप्रजाभाग्यवशेनयथापुनरुचितस्तथै वि. ३.
 १ व वप्रकृतिभाग्यशेनेवायंनपुर्ववत्प्रतिभाति किंतुसमुदितानामखिलानांदि
 दिव्यगुणानामुदयोयस्मिंस्तथाभूतःप्रभातीत्यर्थः॥४॥ गुणानेवोपवर्णयं
 मृतिमुपेययथापुनरुचितःप्रकृतिभाग्यवशेनतथात्वयं॥नरपतिःप्रति
 भातिनपूर्ववत्समुदिताखिलदिव्यगुणादयः॥४॥ वसुदशतियथातिव
 दर्धिनेवदतिगीष्पतिवद्विरमर्थवित्॥जयतिपात्नानवत्यतिपार्थिवान्
 सकलमप्यवगच्छतिशर्ववत्

वति॥अर्थिनेययातिवदसुददाति तथायमर्थवित्॥वानस्पतिवादि १
 रंवदति॥प्रतिराज्ञेर्जुनव जयतिस्वर्ममपिमहोदेवज्जानाति॥५॥
 व

शंकर

विजयः

श्रीगणेशायनमः॥ एवंसार्वभ्योपायंसप्रपंचनिरूप्याकामकुलगत
 चंसपरिकरंप्रपंचयितुमारभते॥अथानंतरंकृतशान्तिककर्मभिः३
 अथपुरोहितसंन्निपुरःसरेर्नरपतिःकृतशान्तिककर्मभिः॥वि
 हितमांगलिकःसहयथोचितंनगरमास्थितभद्रगजोपायो॥१॥

पुरोहितादिभियथोचितंविहितमांगलिकःआस्थितोमंगलगजो
 येनसनपतिःनगरंययौदुताविलंबितं॥१॥ ६॥ ७॥

शंक किं बहुना यशस्तत्प्रभावात्सर्वदोषाकरोपिकलि कालस्नेता सति कामति तत्तु वि॥१०॥
३ कृष्टे भवति तस्मात्प्राप्तेरश्वयं कश्चिदस्मद्राजः शरीरं प्रविश्य पृथिवीं शास्ति

कालस्तिष्ठत्यसर्वदोषाकरोपि त्रेतायैत्यराजः प्रभावात् ॥ तस्मादस्म म
राजवर्षं प्रविश्य प्राप्ते श्वयः शास्ति श्वधरित्रीं ॥६॥ तदयंगुण मि
वारिधिर्यथा प्रतिपद्ये तन पूर्वकं वपुः ॥ करवामतयेति निश्चयं क
तवंतः सचिवाः परस्परं ॥७॥

शालि ॥६॥ ततस्मादयंगुण समुद्रो यथा पूर्वशरीरं न प्राप्तुया तथा करे ३
वामेत्येवं सचिवाः परस्परं निश्चयं कृतवंतः ॥९॥ श्रीराम ॥ ज

अथा अनंतरं यस्य कस्य चिन्मृतकस्य देहिनः शरीरं भूमा वास्ति तदा वि

अथ ते भुवि यस्य कस्य चिद्विगता सोर्व पुरस्ति देहिनः ॥ अवि
चार्य तदा शुद्धतामिति भूत्या न रहसि न्य योजयन् ॥१०॥

चार्या शुद्धतामित्येवं भूत्या नेकांते न्य योजयन् ॥१०॥ श्री ॥

शंकर एवंमंत्रिणां जलनादिनिरूप्यराज्ञश्चरितं वर्णयितुमुक्रमतेऽथ राजदे वि३।
८ हप्रवेशाद्यनंतरं भूमिपः परमात्मेषु मंत्रिषु राज्यभारं निवेश्य विलासं

अथ राज्यधुरंधराधिपः परमात्मेषु निवेश्य मंत्रिषु ॥ बुभुजे
विषया विलासिनी सा चिवोन्यक्षिपालदुर्लभान् ॥ ११ ॥
ति

नीसलयोऽन्यभूमिपालानां दुर्लभान् विषयान् बुभुजे ॥ ११ ॥ राम

अनुसवनं सर्वदा विस्तरण शीलैरपूर्वैः दातृत्वादिभिर्नान्यास्मिन् सुलभैर्गुणैरेष
भूमिपतिराद्यः परपुमान् परमात्मेवा विभाति पुष्पिताग्रा वृत्त ॥ ६ ॥ किंच वृक्ष
अनुवसनं विस्तृतैरपूर्वैर्वितरणपौरुषशौर्यधैर्यपूर्वैः ॥ अनितरसुल
भैर्गुणैर्विभाति क्षितिपतिरेष परः पुमान् निवाद्यः ॥ ६ ॥ अनृतपुपुरेतेवः
सुपुष्पिताग्रा बहुतरुगुधदुद्याश्च गोमहिष्यः ॥ क्षितिराभिमतवृष्टिराद्य
सा संखविहितधर्मरताः प्रजाश्च सर्वाः ॥ ७ ॥ ६ ॥ ६ ॥
अनृतपुसुपुष्पिताग्राः गोमहिष्यश्च बहुतरुगुधदुद्याः क्षितिश्चाभिमता
वृष्टिर्यस्यांसा अढ्यसस्या प्रजाश्च सर्वाः स विहितधर्मरताः ॥ ७ ॥

अधरजायाः सुरधायाः श्लेषाद्व्यं मुखवावा योर्व्यतिकरवशा
 ५ लंपर्कवशात्सुगंधिकांतानां करेभ्यः प्राप्नुयवातिप्रियं मदक
 अधरजसुधाश्लेषाद्व्यं सुगंधिमुखानिलव्यतिकरव
 शा कामंकांताकरांतमतिप्रियं॥ मधुमदकरंपायंपायं
 प्रियाः समपाययत्ननकवषकैरिंदुछायापरिहृतमादरात्॥
 रमिंदुछाययाचंद्रप्रतिबिंबेनपरिहृतं मधुमद्यं कामं
 यथेष्टमादरस्सुवर्णपात्रैः पीत्वापिप्पः पीत्वाप्रियाः सु
 मपाययत्न॥१३॥

मधुमेदनकलमव्यक्ताक्षरं मदस्विन्नमीषस्वेदयुक्तं मनोह
 रं भाषणं यस्मिन्निभृतरौमांचसीत्काराढ्यं कमलस्य
 मधुमदकलं मदस्विन्नं मनोहरभाषणं निभृत्तपुलकं
 सीत्काराढ्यं सरोरुहसौरभं॥ दरमुकुलितक्षीप
 १ लुजं विस्तृतं मन्मथं प्रचरदलकं कांतावलकं निपीय
 कृतीनृपः॥१४॥
 सौरभवत्सौरभयस्य विस्तृतः प्रसणशीलो मन्मथो
 यत्र एवं विचकांतामुखं नियन्तुः कृतकलो भूत्॥१४॥

शंक्र

६

विवृत आवरण रहिते जघने यस्मिन् प्रणुनौ प्रकर्षेण पीडि
तौ स्तनौ यस्मिन् प्रसृतमणितरति कूजितं यस्मिन् प्रासत्सा
हो यस्मिन् रणं तीमणि मेखला यस्मिन् निभृतमासादित
विवृत जघनं सदृष्टोष्ठं प्रणुनौ पयोधरं प्रसृतमणि तं प्राप्ता सा
॥ हंरणं निमणि मेखलं ॥ निभृत करणं नृत्यदात्रं गते तर भावनं प्रसृत
॥ मरुत्तरं प्रादुर्भूतं किमप्यपदं गिरं ॥ १५ ॥ राम श्री ॥
करणं क्रिया मेदः संवेशनं वायस्मिन् करणं हेतु कर्मणो
क्रिया भेदे द्रिय क्षेत्र काय संवेशनेषु चेति मेदिनी नृसंति
गात्राणि यस्मिन् ता इतरस्य भावना यस्मिन् तथा भूतं वा

शृंगार्यो किमप्यपि शोभितं सुखं
प्रादुर्भूतं दिव्यं ॥ १५ ॥

ज्योत्स्नावधुभ्रे स्फटिकफल के मनो ज्ञानि शिरो गृहाणि उपबर्हणा
नियस्मिन् तस्मिन् दुरोदरे केलिषु द्युतकार क्रीडासु अक्षैर्दिव्यैः
स्फटिकफल के ज्योत्स्ना भुभ्रे मनो ज्ञानि शिरो गृहे वरयुवतिभिर्दिव्यैः
दुरोदरे केलिषु ॥ अधरदशनं बाह्वावाहं महोत्सलता उन्नति विनिम
कार्ष्णि विजये मिथः ॥ १२ ॥ मंजु ॥ ॥ ॥ ॥

नृराजामिथो जये अधरदशनं बाह्वावाहं भुजेनोद्धमहोत्सलता
ता उन्नति विपर्ययं दं यणमकार्ष्णि हं रणा वृत्तं रसयुगहयैः स्तोमो
स्तो गोपदा हरिणित्ते हेतिलक्षणात् ॥ १२ ॥

तत्रापि ब्रह्मानंदमेवान्वभूदित्याहमनिसिजोतश्च ध्याप्रतीतिरतिश्वेव धृ
तिः कीर्तिर्मनोभवा विमलोत्तमोदनीचोरामदनोत्तादिनीमदामोहि
नीदीपनीचैव ज्ञेयावशकरितथारंजनीचैव मदनाकलास्त्रंगेषु स
र्वशः दक्षिणां संसमाश्रित्य आशिरश्चरणा वाधिपादे गुह्यतथा
रोचभगेनाभौकुचे हृदकक्षे कंठे तथाष्ठे च गंठे नेत्रेषु तावपिलला
टे च शिरोदेशे वसेत्कामस्त्रिस्थिति क्रमात्तदक्षेपुंसः स्त्रिया
वामे वामेश्चुके कृष्णे विपर्यय इत्युक्तप्रकोरणमनसिजस्य काम
स्य कलास्तत्त्वाभिलोमनोऽं विचेष्टितं यस्य सकलविषयेषु व्यापार

७ युक्तानींद्रियाण्यस्यसदावसताः प्रमादोत्तमायेनकृतायाकुचल
क्षणगुरुरासनातयात्यंतं सुनिर्वृतमंतःकरणं यस्य सानिर्गमलं नि
मनसिजकला तत्वाभिज्ञो मनोऽसु विचेष्टितः सकलविष
यव्यावृताक्षः सदानुसृतोत्तमः ॥ कृतकुचगुरुरास्यात्यंतं सु
निर्वृतमानसो निधुवनवरब्रह्मानंदं निरगलमन्वभूत् ॥ १६ ॥

रावाधं निधुवनं मैथुनं मैथुनं विधुवनं रतमिह मरुस्तत्र वरो यः ब्रह्मा ७
नंदस्तमवुभुतवान् ॥ १६ ॥ श्रीराम जय राम जय जय राम सीतारामो

१८

तदृष्ट्वानिबन्धमेकं च कारेत्याह वास्या. यन्नप्रोदितं त्रिवर्गप्रति-
 पत्तिः विद्यासुमुद्देशानागरिकं वृत्तं नायकसहिो यदृत्ती
 कर्मविमर्शः प्रमाणकालभावेभ्योरस्यवस्थापनं नंप्री-
 तिशेषाः आलिंगनविचारः संवेशनप्रकारः चंच-
 नविकलाः नरवरददसनजातयः दशनकेच विधयः दृष्ट्या
 उपचारः संवेशनप्रकारः चित्रशानिप्राहरणनयोगाः त-
 युक्ताश्च सीतुलोपमौः क्रेपुरुषायित्तं पुरुषोपस्थानिओ
 परिष्टकं रत्नारंभावसानिकं रतिविशेषाप्रणयक कलं हं

॥ ३०६ ॥
 अथैतत्सर्वं ॥ ३०६ ॥

१८

त्याहिसमासव्यासामकं सूत्रजातंतदीयभाष्यंच सम्यक्

वास्यानप्रोदितसूत्रजातंतदीयभाष्यंच निरीक्ष्य सम्यक् ॥ य-
 स्वयं व्यधत्ताभिन्नवार्थगर्भे निबन्धमेकं नृपवेषधारी ॥ १८ ॥

निरीक्ष्याभिन्नवार्थगर्भमेकं निबन्धममरकारख्यं नृपवेषधारी

॥ ३०६ ॥
 अथैतत्सर्वं ॥ ३०६ ॥

१९

एवंराजदेहप्रवेशानंतरं कृतं तदीयं चरित्तं निरूप्य तद्विषयचरित्तं वर्ण
यितुं मुपक्रमते पराशरेण प्रोक्तं भिक्षुसूत्रमधीतशतिपाराशरियतिः पा
राशर्यमिह कुरुते मयस्तेषां मवनिभ्यतिराति श्रीशंकरराज्ञः शरीरं प्र
प्राशर्यवानिभ्यतिप्रविश्यराज्ञो बभेवं विहरति तद्विलासिनीभिः ॥
दृष्ट्वा तत्समयमातीतमस्य शिष्यारक्षंतो वपुरितरे तं रंजजलुः ॥ १९ ॥

विश्येवं तद्विलासिनीभिर्विहरति सति तस्या वामनकालं तत्संवे
तं मासमात्रं वा व्यतिक्रान्तं दृष्ट्वा अस्य शिष्या शरीरं रक्षंतः
परस्परं रंजजलुः प्रहर्षणी ॥ १९ ॥

समही भृसुरेव भोगिनीभिः प्रमदाभिः सहितो भोगान् बुभुजे वात्स्या

सुरेव भोगान् बुभुजे समही भृत्स भोगिनीभिः सहितो प्यरंस्त ॥
कंदर्पशास्त्रानुगतः प्रवीणेर्वा स्यायनेतच्च निरेक्षताया ॥ १७ ॥

यने प्रवीणेः सहितश्च कामशास्त्रानुगतो रंस्तच्च कंदर्पशास्त्रं स्वयं

साक्षान् दृष्टवान् ॥ १७ ॥

२.

वरोहणं सामूर्धनेत्युच्यते ग्राभस्थिताः सप्त सप्तचेतितत्र स्वराः श्रु
तिभ्यस्युः स्वराणामुर्ध्वगां धारमध्यमाः पंचमो धैवतश्चाथ निषाद
इति सप्तमद्वयं। युक्ताः सप्त सामान्यतुः स्वरस्य स्वरूपं तु श्रुत्यनंतर
भावीयः स्निग्धो गुणानुरणनात्मकः स्वरतो जयति श्रोतुश्चितं सस्वर
उच्यते इति श्रुतिर्नाम स्वरा रंभकावयवविशेषस्तदुक्तं प्रथमश्रवणा
च्छब्दः श्रूयते ह स्वमात्रकः सश्रुतिः संपरिलेया स्वरायवा लक्षणेति अथ
ग्राभलक्षं यथा कुटुंबिनः सर्वे ये कीमूला भवन्ति तथा स्वराणां संदोहो
ग्राभस्यभिधीयते पृथुग्राभो भवेदादो मध्यमग्राभ एव च गांधारग्राह्येत

२.

तेचरुणीषुसक्तंगानविलोलंभूपालंज्ञात्वास्वीकृतगायकवेषानगरं
विविशुःर्यतोविदितसमस्तविशेषाः॥४०॥राज्ञेज्ञापितगानविद्या
तेचज्ञात्वागानविलोलंतरुणीसक्तंधरणीपालं॥विविशुःस्वीकृ
गायकवेषानगरंविदितसमस्तविशेषाः॥४०॥राज्ञेज्ञापि
तविद्यातिशयास्तेतसंगहविधृतातिशयाः॥रमणीश
तमध्यगमवनींद्रदृशस्तारावृत्तमिवचंद्रं॥४१॥श्री॥

तिशयायतस्तस्यराज्ञःसंगहगायविधृतोतिशयायेस्तारा
वृत्तचंद्रमिवतरुणीमध्यगतंभ्रामींद्रदृशुः॥४१॥ ५२ ॥ ५३ ॥

१९

भृमींद्रविशिनाष्टिवरचामरकराणांतरुणीणांकंकणैरंजितो मनोह
रः पञ्चाङ्गागोयस्य तं पुनश्च गीतति शैलेरुद्वेतेन श्रवणसुरेव नताने

वरचामरकरतरुणीकंकणैरंजितमनो
हरपञ्चाङ्गागं ॥ गीतिगतिशोद्वेतेन श्रुतिसु
खतानसमुल्लसदग्निमदेश ॥ ४२ ॥

नसमुल्लसदग्निमदेशोयस्य तं ॥ ४२ ॥ श्रीरामजयराम ॥
श्रीविक्रेशप्रसन्न ॥

१९

शं. वि. यद्यप्यन्यगानप्रतिष्ठ नरूपत्वात् नो अस्माकं गुरुर्दुरन्वेषणः स्यात्तथा य.

१६

यद्यप्यन्यगानप्रतिष्ठ नरूपौ रन्वेषणः स्याद्गुरुर्नस्तथापि ॥ दु
स्वभानूद्गस्थः शिशुवप्रकृष्टेस्तदीये गुणैरेव वेत्तुं शक्यः ॥३३॥

पियथाराहृदरस्योपि चंद्रः स्वयिः प्रकाशेर्विज्ञातुं शक्यस्तद्वत्
तदीये गुणैरेव स गुरुर्वेत्तुं शक्यः ॥३३॥ ॥ ॥ ॥

१६

एवमुक्तेपिदुःसाध्यमालोच्योत्साहमकुर्वत आकुक्ष्याहानि विष्णुं
निर्वेदरहितं चित्तं यस्य यत्नं सम्यगास्था यसु दुष्प्रापमप्यर्थमवश्यं

अनिर्विण्णचेताः समस्तं यत्नं सुदुष्प्रापमप्यर्थमा
प्नोत्यवश्यं ॥ मुहुर्विघ्नजालैः सुराहन्यमानाः सुधामप्य
वापुर्ह्यनिर्विण्णचित्ताः ॥ ३२ ॥

प्राप्नोति ह्यस्मान्मुहुर्विघ्नजालैर्हन्यमाना अपि सुरा अनिर्विण्णा
चित्ता अपि दुर्लभा मपि सुधां प्राप्नुः ह्यस्मादिनिर्विण्णचित्ता अतएव भू
ता अपि देवा सुधामपि वापु रिति वा मुगधया तं प्रवैधैश्चतुर्भिः ॥ ३२ ॥

चजनपरत्वाश्रयणात्तसिध्दार्थीत्यास्यावाक्यशेषस्थानं
प्राणचक्षुःश्रोत्रान्नसौम्येपंचजनानामुखाधिष्ठानित्यर्थःपंचाननम
प्यगच्छन्निर्वस्वस्वरूपमम्यनात्तुवन्नगातिश्चासौत्वमितिहेतोःकु
पंचरैरोसमयसंचयकृतेप्रांचसुंचोनेवेहसंचरसिप्रपंचं॥
पंचजनसुखपंचमुखमप्यनंचनृत्वंचगतिरिति किंचकिलुवंचि

तासौ॥४६॥

तोरुवलुवंचितोसिगा०॥४६॥किंचुद्देशारसूर्णमास्तीचंद्रमुखपुर्व
सर्वशांतिदायादिकमपहोयहगर्वकुमानसमनुस्त्वास्मदीयं
स्तितिकस्मान्मरस्मितस्मात्तदेस्मराकामास्मदुत्थापरं

128 (13)

128

10

+

शङ्कर विजयः

पंचशरस्यकामस्ययः समयः कालादिरूपः संकेतः सिध्दांतोवा
तस्यसंचयार्थं प्रांचं शिवगुरुद्वयं पंचशरीरं मुचनिवेदास्मिन्ना
जशरीरेखानेवासंचरासितथान्वहेपंचजनेषु मध्येषु सुरविश्रे ३
ष्ठेयदायस्मिन्पंचपंचजना आकाशश्च प्रतिष्ठितमेव मन्य
आत्मानं विन्ब्रह्मामृतो मृतमिति श्रुत्युक्तानां सारव्या
यामूलप्रकृतिरिविहृतिर्महदायाप्रकृतिविहृतयः स
प्तषोडशकस्तु विकारो न प्रकृतिर्न विहृतिः पुरुष इति पं
चविंशतितत्त्वानां मुखश्रुत्यासां पंचजनपदस्य पंचपं